

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan
C-Uppsats
HT 2006

Ungdomars upplevelse av mobbning sett ur ett utvecklingsekologiskt och utvecklingspsykologiskt perspektiv

© Ann Pettersson
(får ej kopieras utan upphovsmannens godkännande)

Författare:
Emelie Trulsson
Lina Klingstedt

Handledare:
Gunilla Lindén

Abstract

The purpose of our study was to examine 13 to 14 year olds experience of bullying from a perspective of human developmental ecological systems. The questions at issue were: How do the young people themselves define the concept of bullying? Which own experiences do the young people have of bullying? How come bullying exists according to the young people? How do the young people experience that their surroundings view bullying? What do the young people consider that you can do about bullying? We used a qualitative method to collect and handle our primary empirical data. We did individual interviews with ten young people. The results of our study shows that the majority of the persons interviewed thought people bully because they have bad home conditions and that they are unsure of them selves. Many of the young people talked about three different groups in a school class: The popular, the less popular and the nerds. The person who bully often belongs to the group of popular and the person who are bullied often belongs to the group of nerds, according to the young people. A lot of the persons interviewed found it difficult to intervene when bullying occurs because of the fear of being subjected to it them selves. The young people saw gossip as something prohibited that led to bullying. That they saw gossip as an unwritten rule resulted in them not telling anyone about it when it occurred. The persons interviewed considered the school as responsible for bullying, first and foremost the teachers. They found friends very important if they would be subjected to bullying and trusted in them to help. Conversation and role plays were two methods that the young people suggested to counteract bullying.

Keywords: Bullying, young people, experience, human developmental ecological systems.

Innehållsförteckning

FÖRORD	3
INLEDNING	4
PROBLEMFÖRMULERING	4
PERSPEKTIVVAL OCH AVGRÄNSNINGAR	5
SYFTE	5
FRÅGESTÄLLNINGAR	5
METOD	6
<i>Val av metod</i>	6
<i>Urval</i>	6
<i>Genomförande av intervjuer</i>	7
<i>Bearbetning och analys av insamlad data</i>	8
<i>Resultatens tillförlitlighet</i>	8
<i>Etiska överväganden</i>	9
<i>Källkritik</i>	9
<i>Fortsatt framställning</i>	10
AVHANDLING	11
BAKGRUND	11
<i>Begreppet mobbning</i>	11
<i>Omfattning</i>	12
<i>Ungdomars röster i debatten</i>	13
TIDIGARE FORSKNING	15
<i>Dan Olweus</i>	15
<i>Gunilla O. Björk</i>	16
<i>Anatol Pikas</i>	17
<i>Gunnar Höistad</i>	18
BRONFENBRENNERS UTVECKLINGSEKOLOGISKA TEORI	20
<i>Adolescensutveckling</i>	23
<i>Exonivå</i>	25
<i>Makronivå</i>	26
<i>Vad lägger ungdomarna själva i begreppet mobbning?</i>	27
<i>Analys</i>	28
<i>Vilka egna erfarenheter har ungdomarna av mobbning?</i>	29
<i>Analys</i>	30
<i>Hur kommer det sig att mobbning existerar enligt ungdomarna?</i>	32
<i>Analys</i>	34
<i>Hur upplever ungdomarna att deras omgivning ser på mobbning?</i>	36
<i>Analys</i>	38
<i>Vad anser ungdomarna att man kan göra åt mobbning?</i>	39
<i>Analys</i>	41
AVSLUTNING	42
SLUTDISKUSSION	42
REFERENSLISTA	45
BILAGA 1	48
BILAGA 2	49

Förord

Vi har valt att skriva vår c-uppsats tillsammans och att inte dela upp arbetet mellan oss. Genomförandet och transkriberingen av intervjuerna är det enda undantaget. Vi tror att vårt samarbete har bidragit till en bättre och mer enhetlig uppsats.

Vi vill rikta ett stort tack till de ungdomar som tog sig tid och delade med sig av sina upplevelser av mobbning. Högstadieskolan, och framför allt vår kontaktperson där, har varit värdefulla för oss. Tack för att ni gjorde intervjuerna möjliga. Vi vill även tacka vår handledare Gunilla Lindén för hennes engagemang. Utan er alla hade det inte gått! Slutligen vill vi tacka varandra för ett gott samarbete med många trevliga stunder.

Lund januari 2007

Inledning

Problemformulering

Rädda barnen (2006) uppskattar att det varje år är över 100 000 barn som utsätts för mobbning och annan kränkande behandling i Sverige och att desto fler deltar i mobbningen. Anmälningarna om kränkande behandling till skolverket ökar för varje år och kränkningarna blir allt grövre. Mobbning är en realitet i våra svenska skolor och många av de barn som har blivit utsatta för mobbning bär med sig dessa upplevelser resten av sina liv. Flera av de handlingar som innefattas i begreppet mobbning anses som brott enligt lagen och kan ge påföljder såsom böter eller fängelse. Barn under 15 år är dock inte straffmyndiga, men barn och ungdomar har rätt till skydd av lagen på samma sätt som vuxna (BRIS, 2004). Det finns mycket forskning för att förstå och förklara mobbning och flera metoder har skapats för att motverka det. Trots detta har mobbningen inte minskat och det är fortfarande ett ständigt aktuellt ämne i samhällsdebatten. Rädda Barnen (2003) anser att barnets upplevelse alltid måste vara styrande och att mobbning därmed är när ett barn uppfattar sig som kränkt.

Mobbning fanns runt omkring oss under vår skoltid och vi tror att mycket av det vi tycker och tänker om mobbning idag, kommer ifrån de olika erfarenheter vi fått med oss från den tiden. Det är först under senare år som vi har tagit del av information och kunskap kring ämnet, via media och studier vid universitetet. Vår förförståelse om mobbning är att det är ett vanligt förekommande fenomen och att de flesta ungdomar någon gång har medverkat i det, på ett eller annat sätt. Vi har även en förförståelse om att ingen mår bra av att mobbning sker.

Perspektivval och avgränsningar

I vår uppsats avser vi med barn, utifrån artikel 1 i barnkonventionen (2006), individer mellan 0 och 18 år. Då våra intervjupersoner är 13-14 år gamla har vi valt att använda oss av begreppet ungdomar. Vår uppsats kommer att genomsyras av ett barnperspektiv, då vi utgår från ungdomars egna upplevelser av mobbning.

Vårt problemområde är således mobbning och vi har för avsikt att undersöka ungdomars upplevelse av detta fenomen. Vi vill veta vad de har för tankar, värderingar och känslor kring mobbning. I vår uppsats kommer vi att använda oss av Urie Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori, men även av utvecklingspsykologisk teori eftersom vi vill belysa ungdomars upplevelse utifrån den psykologiska utveckling som de genomgår under den åldersfas vi undersöker (begynnande adolescens). Vi anser att det är viktigt att ha kunskap om ungdomars psykologiska utveckling för att få en större förståelse kring våra intervjupersoners upplevelser av mobbning.

Syfte

Syftet är att ur ett utvecklingsekologiskt och utvecklingspsykologiskt perspektiv undersöka 13-14 åringars upplevelser av mobbning.

Frågeställningar

1. Vad lägger ungdomarna själva i begreppet mobbning?
2. Vilka egna erfarenheter har ungdomarna av mobbning?
3. Hur kommer det sig att mobbning existerar enligt ungdomarna?
4. Hur upplever ungdomarna att deras omgivning ser på mobbning?
5. Vad anser ungdomarna att man kan göra åt mobbning?

Metod

Val av metod

Vårt syfte och våra frågeställningar har styrt uppsatsens upplägg. Vi har använt oss av kvalitativ metod för att kunna besvara vårt syfte och våra frågeställningar. Vi ansåg att kvalitativ metod var mest användbar eftersom vi sökte efter olika nyanser av fenomenet mobbning men även efter mjukdata såsom upplevelser, känslor och tankar. Vi ville undersöka hur intervjupersonerna upplevde mobbning och finna mönster i deras utsagor (Rosengren & Arvidsson, 2002). Kvalitativ metod bidrar inte till mätbara resultat, men däremot till att forskaren får en förståelse av det fenomen som studeras (Repstad, 1999).

Vårt arbete är fältanknutet och för att samla in vår primäremperi har vi använt oss av kvalitativa intervjuer som huvudinstrument. Nackdelen med att använda kvalitativa intervjuer är att bearbetningen av primärempirin är tidskrävande och att generaliserbarheten är låg (Denscombe, 2002). Vår intervjuguide är semistrukturerad, vilket innebär en hög grad av strukturering och en lägre grad av standardisering. Genom att använda oss av en semistrukturerad intervjuguide får vi en relativt styrd intervju, men som ändå ger intervjupersonerna möjlighet att prata relativt obundet (se bilaga 2). Den semistrukturerade intervjuguiden tillåter en viss öppenhet, då vi till exempel inte behövde ställa frågorna exakt likadant i varje intervjutillfälle (Denscombe, 2002). Vi ansåg att denna typ av intervjuguide passade bra i vår undersökning, eftersom vi till viss del ville kunna jämföra intervjusvaren.

Urval

Vi valde att intervjua ungdomar i årskurs 7, då vi hade en föreställning om att detta är en ålder när de har utvecklat förmågan att kunna reflektera kring sina tankar och känslor. Detta är något som stöds av adolescensforskningen (Daniel, Wassell & Gilligan, 2006). Vi hade även en tanke om att detta är en tid då det händer mycket i ungdomarnas liv och att mobbning är ett aktuellt ämne för dem. För att finna intervjupersoner tog vi kontakt med en lärare på en högstadieskola i

Lund. Vi gav läraren ett presentationsbrev som förmedlades till rektor, berörda lärare och elever i årskurs 7 (se bilaga 1). De elever som ville ställa upp på intervjun fick ta hem presentationsbrevet till sina vårdnadshavare för att erhålla deras samtycke. Det var 12 ungdomar som anmälde sitt intresse, men av dessa var det två stycken som ej erhöll samtycke från sina föräldrar. Totalt var det sju tjejer och tre killar som medverkade.

Genomförande av intervjuer

Vi genomförde 10 enskilda personintervjuer varav alla var mötesintervjuer. Anledningen till att vi valde enskilda intervjuer och inte gruppintervjuer, var att vi ansåg att mobbning är ett känsligt ämne. Vi ville försäkra oss om att alla skulle våga och få komma till tals.

Intervjuerna ägde rum på ungdomarnas högstadieskola i Lund eftersom vi ansåg att det var smidigast för eleverna. Vi tyckte även att det var viktigt att genomföra intervjuerna i en miljö där ungdomarna känner sig hemma. Läraren ordnade grupprum och klassrum till intervjuerna, vilket gjorde att vi kunde stänga om oss och genomföra intervjuerna relativt ostört. Ett par gånger under intervjutillfällena var det någon som av misstag öppnade dörren till rummet där vi satt, men vi märkte inte att detta påverkade intervjupersonens svar.

På grund av begränsad tid och begränsade resurser valde vi att genomföra intervjuerna var och en för sig och vi delade därför upp intervjupersonerna mellan oss. Fördelen med detta, ansåg vi, var att intervjupersonerna kunde känna sig trygga och våga öppna sig. En nackdel med att intervjua ensam kan ha varit att intervjuaren missat delar av den icke-verbala kommunikationen, samt att ställa vissa följdfrågor (Rosengren & Arvidsson, 2002).

Vi använde oss av bandinspelning för att inte missa viktig information från intervjupersonerna och för att i uppsatsen ordagrant kunna återge vad ungdomarna sagt och därmed undvika felciteringar. En nackdel med att spela in kan ha varit att intervjupersonerna känt sig hämmade och inte vågat tala lika fritt (ibid.). Vi var noga med att före intervjuerna, informera våra intervjupersoner om att det som

skulle spelas in endast skulle användas till vår uppsats. Genom att informera om detta hoppades vi att de skulle känna sig så bekväma som möjligt med inspelningen. Under intervjuernas gång upplevde vi inte att bandspelaren störde eller skapade en obekväm stämning. Intervjupersonerna pratade obehindrat och ägnade inte bandspelaren någon större uppmärksamhet.

Bearbetning och analys av insamlad data

Vi började med att transkribera intervjuerna och detta gjorde vi genom att ordagrant återge intervjupersonernas svar. Därefter läste vi våra egna samt varandras intervjuutskrifter, för att komma fram till vilka teman som intervjupersonerna diskuterade kring. Våra fem frågeställningar visade sig fungera som teman och vi kunde använda oss av dem i resultat och analysdelen. Vid kodningen av intervjuutskrifterna använde vi oss av olika färger för att markera olika teman. Färgkodningen hjälpte oss att urskilja mönster och skillnader i ungdomarnas svar. Sedan analyserade vi primärempirin utifrån Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori, det utvecklingspsykologiska begreppet adolescens och tidigare forskning för att få en djupare förståelse för ungdomarnas upplevelse av mobbning.

Resultatens tillförlitlighet

Denscombe (2002) beskriver intervjuareffekten som att en intervjusituation kan påverkas av yttre faktorer. Han menar att intervjupersonens svar kan influeras av personliga kännetecken hos intervjuaren, som exempelvis ålder, kön och utbildning. Om det är ett känsligt ämne med personliga frågor är risken för detta större. Intervjuareffekten kan göra att intervjupersonen svarar på det sätt han/ hon tror att intervjupersonen förväntar sig eller att han/hon svarar defensivt. Vi har under våra intervjuer varit medvetna om intervjuareffekten och försökt att tänka på vad denna medför. Vi har inte märkt att intervjupersonerna försökt anpassa sig eller att de svarat defensivt, trots att deras upplevelse av mobbning kan vara ett känsligt ämne att prata om. Vi har istället upplevt intervjupersonerna som öppna och positiva till att prata om ämnet mobbning, och det är möjligt att våra personliga kännetecken såsom kön och ålder har påverkat intervjupersonerna till detta.

Frågorna i vår intervjuguide fungerade väl och vi fick tillfredsställande svar. Tjejerna svarade dock utförligare än killarna och detta är något som kan ha påverkat resultatens tillförlitlighet. Vi är medvetna om att det inte är möjligt att generalisera utifrån de 10 intervjuer som vi genomfört eller att se dem som representativa. Å andra sidan fann vi intressanta mönster i intervjupersonernas svar och olika vinklar på deras upplevelser av mobbning.

Thurén (1991) menar att validitet innebär att man verkligen har undersökt det man ville undersöka och inget annat. Vi har uppfattningen att vi kan besvara vårt syfte och våra frågeställningar med hjälp av våra insamlade data och att vi därmed har undersökt det vi hade för avsikt att undersöka.

Etiska överväganden

Vid intervjutillfällena informerade vi våra intervjupersoner om syftet med vår uppsats och intervjuens upplägg och vi talade även om att de medverkade frivilligt och garanterade dem anonymitet. Vi förklarade att vår primärempiri endast skulle användas till uppsatsen och vi gav intervjupersonerna våra telefonnummer och e-postadresser, ifall de skulle komma på något som de undrade över efter intervjun.

I uppsatsens resultat och analysdel har vi i möjligaste mån valt att inte använda oss av separata enheter, utan istället använt kvantitativa begrepp som exempelvis majoriteten och ett fåtal. Detta för att antalet intervjupersoner som medverkat är relativt lågt och vi vill undvika att någon känner sig utpekad.

Källkritik

I avsnittet med tidigare forskning använde vi oss av böcker och Internet som källor. De böcker och Internetkällor vi använde oss av är publicerade av erkända forskare och myndigheter, därför har vi bedömt att dessa är tillförlitliga. Vissa av böckerna är äldre och vi har funderat kring huruvida mobbningsbegreppets innebörd kan ha förändrats sedan de publicerades. Idag talar man exempelvis mer om sms och Internet i samband med mobbning än vad som var vanligt för bara några år sedan. De källor som vi använt oss av på Internet, var vi noga med att kontrollera publiceringsdatum på. De flesta av dessa finns även tillgängliga i

tryckt form. En aspekt som skiljer vår studie från en stor del av tidigare forskning som finns på området, som vi tagit del av, är att tidigare forskning undersökt större grupper och är därmed mer representativa.

I avsnittet om Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori har vi i huvudsak använt oss av boken *Barn och Nätverk* (Klefbeck & Ogden, 2003), boken *Utvecklingsekologi* (Andersson, 1986) och Gunvor Anderssons text *Utvecklingsekologi och sociala problem* (2002). Författarna har i dessa böcker visat på tillämpningar på utvecklingsekologi. Vi är medvetna om att det alltid finns en risk med att tolka redan tolkat material och vi har därför läst boken *The Ecology of Human Development* (Bronfenbrenner, 1979) för att få en större förståelse för teorin, men även för att undvika feltolkningar.

Fortsatt framställning

Avhandlingen inleds med ett avsnitt som vi benämner bakgrund och detta följs av ett avsnitt med tidigare forskning inom ämnet. Vidare redogör vi för Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori och för det utvecklingspsykologiska begreppet adolescens. Sedan följer en presentation av resultat och analys. I detta avsnitt har vi valt att dela upp presentationen utifrån fem olika teman som bygger på våra fem frågeställningar. Under dessa teman presenteras vår primärempiri som därefter analyseras utifrån Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori, begreppet adolescens och tidigare forskning. I slutet av vår uppsats kommer ett avsnitt som vi har valt att kalla avslutning, bestående av en slutdiskussion.

Avhandling

Bakgrund

Begreppet mobbning

Begreppet uppkom på 1970-talet och har sitt ursprung i det engelska ordet mob som betyder folkhop, folkmassa och pöbel. Efter en artikelserie i Dagens Nyheter skapade forskaren Peter-Paul Heinemann en allmän debatt kring begreppet och fenomenet mobbning (Heinemann, 1972). Det finns ingen fastställd juridisk definition av mobbning idag och inte heller någon annan allmänt omfattad definition inom forskningen (Barnombudsmannen, 2004).

Den 1 april 2006 kom lagen om förbud mot all kränkande behandling. Syftet med denna lag är att förtydliga skolans ansvar när det gäller att garantera alla barns och elevers trygghet i skolan. Det innebär att diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion, sexuell läggning och funktionshinder förbjuds. Lagen syftar även till att ge barn och elever ett lagligt skydd mot annan kränkande behandling, som exempelvis mobbning. Lagen omfattar all verksamhet som beskrivs i skollagen: förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, grund- och gymnasieskola samt kommunal vuxenutbildning (Skolverket, 2006). I SFS nr (1985:1100) *Skollagen* 2§ står det att:

Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt ska den som verkar inom skolan [...] aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden.

Skolverket tar upp mobbning som ett exempel på kränkande behandling i sina allmänna råd och kommentarer. Skolverket (2006:11) definierar mobbning på

följande sätt: ”En upprepad negativ handling när någon eller några medvetet och med avsikt tillfogar eller försöker tillfoga en annan skada eller obehag”.

I Skolverkets läroplan *Lpo 94* (2006:8) står det att:

Skolan skall sträva efter att varje elev ska: [...] Respektera andra människors egenvärde, ta avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling, samt medverka till att bistå andra människor och leva sig in i och förstå andra människors situation och utveckla en vilja att handla också med deras bästa för ögonen. [...] Alla som arbetar i skolan skall medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen, i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av solidaritet mellan människor, aktivt motverka trakasserier och förtryck av individer eller grupper.

Omfattning

Olweus (1991) genomförde undersökningar i Sverige i mitten av 1980-talet och resultaten visade att cirka 10 procent av eleverna i den svenska grundskolan blev mobbade. Antalet mobbade minskade högre upp i årskurserna. Pojkar utsätts mer för direkt mobbning än flickor och skillnaden mellan könen är störst på högstadiet. Pojkar och flickor utsätts lika mycket för indirekt mobbning (se tidigare forskning).

Skolverket genomför regelbundna attitydundersökningar bland elever i årskurs sju till nio och i gymnasiet, men även bland lärare, föräldrar och allmänhet. År 2003 deltog 8000 individer i undersökningen via postenkät och telefonintervju. I skolverkets undersökning (2004), *Attityder till skolan 2003*, framkom det att tre procent av eleverna kände sig mobbade eller trakasserade av andra elever. Detta motsvarar cirka 20 000 elever i Sverige.

Folkhälsoinstitutet (2003) gjorde en undersökning i årskurserna fem, sex och nio vid namn *Svenska skolbarns hälsovanor 2001/02. Grundrapport*. En del av

undersökningen handlar om mobbning och där använder de sig av Olweus definition (se tidigare forskning). Resultaten visar att cirka fem procent har blivit mobbade två till tre gånger under de senaste månaderna. Undersökningen visade ingen skillnad mellan de olika årskurserna och inte heller mellan pojkar och flickor, däremot var det vanligare att pojkar mobbade andra än flickor.

Ungdomars röster i debatten

På Friends officiella hemsida kan barn och ungdomar skriva dikter som handlar om mobbning. Friends är en organisation som arbetar mot mobbning bland barn och ungdomar, även föräldrar och skolpersonal kan vända sig till dem för stöd och rådgivning (Friends, 2006). Två ungdomar beskriver deras upplevelse av mobbning på följande vis:

Ont i magen:

Jag ser dom på skolgården.

Dom skrattar.

Jag är inne,

vågar inte komma ut och leka i den nya klätterställningen,

för där står dom,

GÄNGET som dom kallar sej för.

Varje morgon har jag ont.

i MAGEN,

för jag vet inte vad som händer,

Idag i skolan,

vad dom ska göra mot mej idag.

(Friends, 2006)

Ett hårt slag i magen:

Ett hårt slag i magen, jag faller.

En knytnäve spräcker skallen.

En kniv i armen jag ser hur det blöder.

Ondska i världen som satan föder.

En spark i ryggen, kan inte andas mer.
Sluter ögonen så jag ingenting ser.
Psykisk mobbing känns lika hårt.
Att förstå hur någon känner kan vara svårt.
Men det här måste nån gång ta stopp.
Så barn kan växa upp med ett hopp.
(Friends, 2006)

I boken *Mobbning och våld* beskriver en som mobbat hur det kan kännas i efterhand.

Medlöparen:

Det kommer bilder fram ibland
Jag vill ej se dem mer
Ett ansikte som slagits rött
Men modigt genom tårar ler.

En liten pojke slog vi jämt
Hans kinder glödde utav slag
Han var ensam vi var fler
Vi slog honom varje dag

På rosig kind rann tåren jämt
Nästan varje rast
Ibland tog vi det som ett skämt
När vi alla höll honom fast

Det känns liksom som ett
livstid straff
Jag aldrig kan bli fri
Vi handlade i oförstånd
Och ingen sa — låt bli!

O, om jag åter kunde vara
Tillbaka till den tiden då
Jag skulle stå invid hans sida
Och ej bland dem som slå.

Förlåt mig tappre lille man
Du kom väl över plågan, säj
Jag önskar jag fick bli din vän
Och betala av till dig.
(Olsson, 1998, sid.25).

Tidigare forskning

Dan Olweus

Olweus (1991:4) definierar mobbning på följande sätt: "En person är mobbad när han eller hon, upprepade gånger och under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer.". Olweus menar att negativa handlingar kan vara både verbala och fysiska. Att hota, håna, säga elaka eller obehagliga saker som den andre inte tycker om att höra, är exempel på verbala negativa handlingar. Att slå, sparka, nypa, knuffa, hålla fast en person mot dennes vilja, är exempel på negativa handlingar genom fysisk kontakt. Alla negativa handlingar ryms dock inte i dessa två kategorier. Gester, grimaser, att vända ryggen till eller inte hörsamma någons önskemål, är exempel på sådana negativa handlingar. Olweus skiljer även på direkt och indirekt mobbning. Direkt mobbning är öppna angrepp mot en person och indirekt mobbning innefattar utfrysning och social isolering. När två personer som är psykiskt och fysiskt jämlika tvistar eller slåss, använder han inte begreppet mobbning. Olweus menar att det bör vara en viss obalans i styrkeförhållandet mellan parterna, för att det ska definieras som mobbning. Den ena personen ska vara svagare än den andra.

Olweus skiljer på passiva och provocerande mobboffer. Passiva mobboffer är många gånger känsliga, försiktiga och tystlåtna. De är mer osäkra och ängsliga än andra elever i klassen. De har en negativ värdering av sig själva och sin situation, då de känner sig misslyckade, oattraktiva och förlägna. Passiva mobboffer har ofta inga vänner i klassen och är fysiskt svagare än sina klasskamrater. Provocerande mobboffer är ofta okoncentrerade och har ett häftigt humör och på grund av detta reagerar deras omgivning negativt på deras beteende. Provocerande mobboffer är mycket ovanligare än passiva (ibid.).

Mobbare kännetecknas av aggressivitet mot kamrater, men även mot lärare och föräldrar. De är ofta impulsiva och har ett starkt behov att dominera andra. De som mobbar är inte ängsliga och osäkra under ytan, som många tror, och deras

medkänsla med offret är låg. Pojkar som mobbar är ofta fysiskt starkare än sina kamrater (ibid.).

Olweus har skapat ett åtgärdsprogram mot mobbning som verkar på skolnivå, klassnivå och individnivå. Målet med programmet är att förebygga, minska eller förhindra mobbning, både i och utanför skolan. För att genomföra dessa förändringar krävs först och främst att vuxna blir medvetna om mobbning och att de visar värme och engagemang. Det krävs även att de sätter tydliga gränser för vilka beteenden som är accepterade och vilka som inte är det. Åtgärdsprogrammet syftar till att utveckla en tydlig värdegrund där övergrepp inte tolereras (ibid.).

Gunilla O. Björk

Björk (1999) har gjort en kvalitativ studie kring mobbning, där hon genomförde 21 intervjuer kring fyra autentiska fall. Hon analyserade sin primärempiri utifrån en strategianalys. Hon kom fram till att mobbning är ett instrument för bekräftelse av tillhörighet, på grund av den flytande ordningen som finns i klassrummet. Björk menar att mobbning är en serie kränkningar, som i sig utgör inkompetensförklaringar. Mobbning sker i en spelsituation, där deltagarna måste acceptera de tillhörande reglerna för att få vara med och spela. I spelsituationen är maktbalansen mellan deltagarna ojämn och den kan variera från situation till situation. Deltagarna har olika stort handlingsutrymme och ofta är den som mobbar bättre på att läsa spelet än den som blir mobbad. Björk ser deltagarna i spelsituationerna som relativt fria aktörer och hon vänder sig bort från offerbegreppet. Hon menar att det är det förutsägbara i spelsituationen som hindrar förändring. För att mobbningen ska upphöra krävs att det finns en öppenhet för att både den som mobbar och den som blir mobbad förändrar sina beteenden.

Björk pekar på de vuxnas roll i mobbningsfall och hur viktigt det är att de använder sig av sin formella makt och de strategier som finns tillgängliga, personligt, yrkesmässigt och strukturellt. Detta är viktigt för att bryta en begynnande viktimisering. Läraren måste ta sina tidiga observationer på allvar och använda sig av dem i sin pedagogik. Det är även av vikt att läraren skapar en

enskild samtalskontakt med den mobbade och finns där som stöd. Elever behöver känna tillit till sina lärare och veta med sig att de kommer att agera i en mobbningsituation. När de vuxna är tysta och inte talar om mobbning leder det till bristande tillit hos eleverna (ibid.).

Anatol Pikas

Pikas (1989), docent i pedagogik och pedagogisk psykologi, har forskat kring hur man stoppar mobbning i skolan. Då det inte finns någon fastställd definition av mobbning poängterar Pikas att det är svårt att undersöka hur många som faktiskt är mobbade. Pikas problematiserar även hur många angrepp som måste ske för att de ska betecknas som mobbning och menar att det är svårt att dra den gränsen. Pikas (1989:42) menar att det finns en hållbar definition av mobbning, nämligen: ”Med mobbning avser jag medvetna, icke-legitima fysiska eller psykiska angrepp och/eller uteslutningar ur gemenskapen som riktas mot en enskild individ i underläge av en grupp vars medlemmar förstärker varandras beteende i interaktion.”.

Pikas för en diskussion kring varför mobbning uppkommer. Han tar upp dissonansfaktorn, vilken innebär att en individ som inordnats i en roll gör något oväntat, som exempelvis får styrka i en situation där personen vanligtvis brukar vara svag. Pikas menar att en individ som framkallar dissonans ligger i riskzonen för att bli mobbad. Pikas anser att det krävs förstärkning av mobbningsbeteendet för att det ska fortgå. För att mobbning ska utvecklas och för att en mobbningsgrupp ska uppstå, måste medlemmarna inspirera varandra till plågsamma handlingar mot offret (ibid.).

Pikas diskuterar även fiendebilder som en faktor i mobbningsprocessen och menar att det finns två stycken fiendebilder, nämligen ’fritt flytande fiendebild’ och ’objektiv fiendebild’. Den ’fritt flytande fiendebilden’ innebär en bild som mobbarna har i sitt huvud innan mobbningen sker. Det handlar om att enskilda individer eller gruppmedlemmar har för vana att betrakta vissa personer som ett hot mot gruppen, eller som mindervärdiga. Denna bild kan komma från filmer som ställer den goda sidan mot den dåliga sidan, men det kan även handla om

bilder som övertagits från vuxna. Det handlar om de mentala bilderna i mobbarnas föreställningsvärld. Den andra fiendebilden, 'objektiv fiendebild', innebär att en person blir föremål för en grupps förakt eller hat på grund av att han/hon har en viss skuld till gruppens attacker, till exempel att personen skvallrar. Det tar vanligtvis en viss tid innan denna 'objektiva fiendebild' utvecklas, eftersom det oftast tar en tid för en grupp att inse att en person utgör ett hot. Pikas menar att dessa två fiendebilder många gånger smälter samman (ibid.).

För att kunna bekämpa mobbning hävdar Pikas att man måste skilja på objektivt konstaterbara skäl och inbillade skäl. Genom att skilja på dessa två kan vi förstå mobbarna och på så sätt förvandla dem till medarbetare i mobbningsbekämpning. Med objektivt konstaterbara skäl och inbillade skäl, menar Pikas att man måste ta reda på om det som mobbarna anklagar den mobbade för stämmer eller ej (ibid.).

Pikas anser att man måste upphäva lidande i den situation där det förekommer och har därför utarbetat metoder för lärare för att kunna göra detta. Han menar att lärare ska vara inskridare vid mobbning och med det menas att de ska lägga sig i. För att kunna förebygga mobbning måste man se till att eleverna får goda attityder och åsikter, samt skapa goda vanor hos eleverna i umgänget med andra. Pikas lyfter upp samtal som en mycket bra metod för att motverka mobbning och menar att det är viktigt att handla så fort som möjligt. Han menar att man ska väcka empati hos mobbaren för offrets lidande och att mobbarens skuldkänslor därmed ska öka (ibid.).

Gunnar Höistad

Höistad, utbildad lärare, lyfter i sin bok fram olika erfarenheter utifrån möten med mobbade. Höistad (2005:73) diskuterar olika typer av mobbning och använder sig av definitionen: "När en eller flera personer upprepade gånger, under en längre tid, utsätter en eller flera individer för medvetna, aktiva destruktiva handlingar och/eller uteslutning."

Höistad menar att mobbning kan delas in i tre typer. Den vanligaste är den tysta, subtila mobbningen, vilken är svår att upptäcka. Den kan exempelvis innebära

blickar, miner och suckar. De som blir utsatta för den tysta mobbningen är oftast tysta och försynta elever, som ej vågar berätta för någon hur de har det. Den andra typen är verbal mobbning som är lättare att upptäcka än den tysta mobbningen och kan yttra sig genom viskningar, ryktesspridning och anmärkningar. Den verbala mobbningen kan även handla om anonyma telefonsamtal, sms-meddelanden och Internet. Den tredje är den fysiska mobbningen vilken är lättare att upptäcka då den ofta yttrar sig på mer synliga sätt, som till exempel blåmärken eller sönderrivna kläder. Fysisk mobbning är vanligare bland lägre klasser och bland killar (ibid.).

Höistad anser även att mobbning är ett symptom på en problematik inom gruppen och/eller hos individen. Mobbning handlar om maktbehov i kombination med aggressivitet, rädsla, grupstryck och i vissa fall avundsjuka eller missunnsamhet. Med maktbehov menar Höistad att mobbaren har behov av makt. Mobbaren har behov av att dominera andra och gör det genom att utnyttja sin maktposition. Mobbaren strävar efter makt och har en rädsla för att förlora makten och detta är hans/hennes drivkraft. Rädslan för att själv bli mobbad om man ej är delaktig i mobbingen, är något som Höistad upptäckt hos barn och unga. I mobbningssituationer är grupstryck ständigt aktuellt enligt Höistad. Det är alltid någon/några som uppmuntrar mobbaren aktivt eller passivt. När mobbning handlar om missunnsamhet och avundsjuka motarbetar, förminskar eller på annat sätt svartmålar mobbaren mobboffret. Att någon mobbar kan även handla om projektioner, då den som mobbar bär på aggressioner som han/hon tar ut på den mobbade. I de flesta fall är mobbaren inte själv medveten om att han/hon gör detta (ibid.).

Höistad tar även upp andra orsaker till varför mobbning uppkommer, utifrån mobboffrets roll. Han menar att alla människor föds med en känsla av tillit och att denna kan rubbas genom att man inte får vara med. I dessa fall kan personen intala sig att *'jag klarar mig själv'*, trots att alla egentligen har behov av tillhörighet. Tilliten kan ha rubbats hemma hos den mobbade och detta påverkar mobboffret i sin övriga miljö. Självkänslan hos dessa mobboffer kan vara så låg att de tycker att det är rätt att de bestraffas. Ett mobboffer som får höra att han/hon är på olika sätt, tror till slut på det som sägs och slutar försvara sig eftersom

han/hon tror att de som mobbar har rätt. Vuxnas attityder till barn är även det något som påverkar vid mobbning. De attityder som barnet möter hos vuxna blir ofta sanning för dem och de kan bidra till att barnet blir osäkert på vem han/hon är. Höistad menar alltså att vissa barn kan bidra till sin egen mobbning och benämner dessa på följande sätt: överbeskyddade barn, barn med bristande tillit, barn med en negativ identitet, undfallande barn och barn med sociala svårigheter (ibid.).

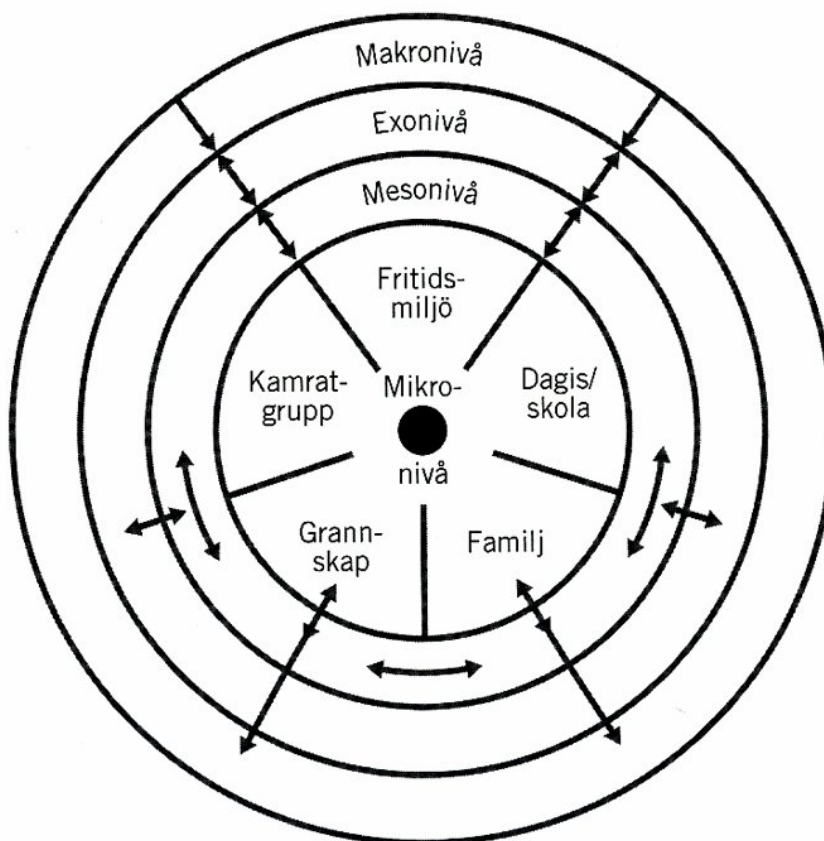
Höistad diskuterar olika sätt att motverka och bekämpa mobbning. Han menar att detta kan ske på tre nivåer: förebyggande, åtgärdande och uppföljande. Hur detta arbete ska gå till kan beskrivas i en policy över hur skolan ska vara samt i en handlingsplan mot alla negativa beteenden. Han anser även att stämningen på skolan ska präglas av värme, empati, trygghet, tolerans och respekt och att skolan ska vara känd för att vara en positiv och trygg zon, där klimatet är trivsamt och skolan ingjuter en vi-känsla. Höistad menar vidare att det ska finnas en beredskap som bidrar till att det finns många människor som kan upptäcka mobbning och han lyfter fram samtalet som en bra metod vid mobbning. Han anser att man ska söka samförstånd med mobbaren och betona att det är beteendet hos mobbaren som är fel och inte personligheten. Höistad poängterar även att det förebyggande arbetet är betydelsefullt och att det är viktigt för att undvika att ingripanden i akuta situationer bara blir tillfälliga lösningar (ibid.).

Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori

Urie Bronfenbrenner skapade sin utvecklingsekologiska teori under 1970-talet, framför allt inspirerad av den tyskamerikanske psykologen Kurt Lewins teori om psykologiska fält, så kallade life space. Life space innebär produkten av interaktionen mellan en individs behov och hans/hennes psykologiska miljö. Bronfenbrenner influerades av Lewins interaktionistiska perspektiv och hans sätt att studera helheten och inte endast delar av den. Bronfenbrenner menar att utveckling sker i ett sammanhang, i ett samspel och i interaktion med olika omgivningsfaktorer (Andersson, 2002). Utvecklingsekologi handlar om en ömsesidig anpassning mellan barnet i utveckling och den miljö som omger barnet.

Bronfenbrenner anser att utvecklingsprocessen påverkas av sociala relationer som uppstår i och mellan de olika miljösammanhangen, men även att den påverkas av det större sammanhang som dessa ingår i (Klefsbeck & Ogden, 2003). Han menar att de biologiska förutsättningarna för individens utveckling är lika viktiga att studera som de miljömässiga, men poängterar att det framförallt är samspelet mellan dem som är viktigt (Andersson, 1986).

Det sociala samspelet kan beskrivas i termerna av olika analysnivåer som interagerar med varandra. Analysnivåerna är inte hierarkiskt ordnade över varandra; de omsluter snarare varandra ungefär som ryska dockor, en liknelse som Bronfenbrenner gärna själv använder. Analysnivåerna kan framställas som en uppsättning koncentriska cirklar, den ena inuti den andra (Andersson, 2002). Se figur 1.

Figur 1. Bronfenbrenners modell av den utvecklingsekologiska strukturen (Gunvor Anderssons tolkning).

Mikronivå

På mikronivå sker interaktionen mellan individen och hans/hennes närmiljöer (Andersson, 2002). På denna nivå finns det olika mikrosystem och dessa består av miljöer som barnet har direkt kontakt med och som fysiskt och socialt kan avgränsas i förhållande till andra miljöer. Mikronivån består av utvecklingsmiljöer där barn gör sina erfarenheter och skapar sin verklighet. Den viktigaste enheten på nivån är individen själv och denne ses som en aktör. Aktörerna på nivån har olika roller och beskrivs genom sina roller och genom de olika uppgifter de ansvarar för, samt genom de funktioner som de fyller i förhållande till övriga aktörer på nivån (Klefbeck & Ogden, 2003). Exempel på närmiljöer, mikrosystem, kan vara familj, skola och fritidsmiljö (Andersson, 2002). Deltagarna på denna nivå kan vara klasskamrater eller familjemedlemmar och dessa har olika ansvarsområden och fyller olika funktioner. De olika funktionerna kan exempelvis handla om vem som löser konflikter och vem som är syndabock (Klefbeck & Ogden, 2003).

En relation mellan två personer, till exempel mor – barn, är dyadisk och en relation mellan tre personer, är triadisk. I den triadiska relationen påverkar den tredje partens närvaro samspelet mellan de andra två. De roller man har på denna nivå kan variera från att vara elev till familjemedlem och det kan förekomma konflikter och motsättningar mellan de olika roller som en individ har. En viss roll kan exempelvis ha högre status än en annan. Mikrosystemet är en socialt och kulturellt organiserad miljö där det är individerna som bidrar till hur systemet ska se ut. Ett barn har behov av en gradvis utvidgning av sitt sociala kontaktnät. Då deltagarna i mikrosystemet ökar blir individen utvecklingsstimulerad. Utvecklingsmöjligheterna handlar inte enbart om hur stort systemet är utan även om hur bra det fungerar med kontinuitet och närhet (ibid.).

Det är viktigt att ett mikrosystem är i jämvikt annars kan det leda till bristande balans vilket innebär en riskfaktor. Ett balanserat system kan handla om symmetri i kommunikation, dominans och kontroll. Huruvida systemet är i balans eller ej, kan värderas utifrån de olika deltagarnas upplevelser. När mikrosystemet hemmiljön är balanserat kan barn förstå orsakssammanhang och barnet vet vad föräldrarna värdesätter och tycker illa om. Detta bidrar till att barnet kan utveckla

prediktionskontroll, vilket innebär att barnet kan förutse de miljömässiga konsekvenserna av sina handlingar. Ett utvecklingsstimulerande klimat bygger på varaktiga och ömsesidiga relationer (ibid.).

Adolescensutveckling

I texten *Utvecklingsekologi och sociala problem* (Andersson, 2002) kan man läsa att Bronfenbrenner betonar att utvecklingsekologin väl låter sig kombineras med andra psykologiska teorier, för en fördjupad förståelse och för att studera olika fenomen. Ungdomar i 13-14 års ålder befinner sig i begynnande adolescens, ett begrepp som beskriver den psykologiska utveckling som ungdomar genomgår under tonåren. Nedan kommer vi att beskriva det utvecklingspsykologiska begreppet adolescens.

I boken *Child Development for Child Care and Protection Workers* (Daniel, Wassell & Gilligan, 2006) kan man läsa att begreppet adolescens är relativt nytt och att det uppkom under den industriella revolutionen. Tidigare fanns det inget begrepp för denna period i livet, på grund av att vuxenlivet kom mycket tidigare. I och med att utbildningstiden har förlängts har perioden mellan barndom och vuxenliv blivit längre och idag kallas den inom utvecklingspsykologisk teori för adolescens. Under denna period går ungdomar igenom viktiga biologiska, kognitiva och sociala förändringar.

Övergångsprocessen mellan barndom och vuxenliv stöds av tidigare erfarenheter som ungdomen har. Problem som tidigare funnits i ungdomens liv kan bli mycket mer tydliga och besvärande i tonåren. De kan bli uppenbara på grund av utvecklingen av den unga personens förmåga att utmana sina föräldrar, att göra jämförelser och att bättre artikulera sina tankar (ibid.).

Under adolescensen strävar ungdomar efter större självständighet och de distanserar sig från sina föräldrar. Detta kan vara en signal på att barnet växer upp och att barnet har ett större behov av privatliv. Detta påverkar familjrelationerna och kan leda till konflikter. Föräldrarna blir oroliga för hur de ska hantera ungdomarna och de kan inte längre använda sig av fysisk kontroll som en sista utväg i olika situationer. Detta kan verka skrämmande för föräldrarna. Samtidigt

är det viktigt för ungdomar att ha stöd hemifrån när kraven ökar, från exempelvis utbildning, vänner och relationer. Ungdomars nätverk utvidgas under adolescensen, men samtidigt kvarstår familjerelationerna som oerhört viktiga för de flesta. Kvaliteten på ungdomars relationer till sina föräldrar påverkar kvaliteten på de relationer de har med sina jämnåriga. Man har kunnat se att ungdomar som kommer från familjer som karaktäriseras av konflikter, bråkar mer med sina kompisar. Ungdomar som har en bra relation till sina föräldrar, är även mer socialt kompetenta och har lättare för att anpassa sig (ibid.).

Kompisarna blir allt viktigare när ungdomar kommer in i adolescensen, men de blir oftast inte mer betydelsefulla än föräldrarna (ibid.). Det är viktigt för ungdomarnas välmående att vara accepterad och populär bland jämnåriga. Att tillhöra en grupp ger trygghet och där kan man dela värderingar och skuld. Kamratgruppen kan utgöra ett stöd för ungdomen när de distanserar sig från sina föräldrar. Det är under den begynnande adolescensen lättare att tillhöra ett 'vi' än att bli ett 'jag'. I processen upptäcker ungdomarna sig själva genom att spegla sig i sina kamrater. Under dessa år umgås pojkar vanligen i större grupper, medan flickor umgås i mindre och intimare grupper (Carlberg, 1994).

Adolescensen kan vara en tid för att upptäcka sin identitet. Ungdomar reflekterar över vilka de är och får en tydligare bild av detta. För de ungdomar som är trygga och som har en positiv självkänsla behöver detta inte leda till en identitetskris, medan de ungdomar som är otrygga och som har dålig självkänsla kan uppleva identitetsproblem. Yngre barn beskriver sig själva utifrån yttre egenskaper, medan ungdomar i adolescensen oftare beskriver sig själva utifrån inre egenskaper såsom värderingar och personlighetsdrag. Detta sker parallellt med den kognitiva utvecklingen, då ungdomars logiska och abstrakta tänkande utvecklas. Ungdomar kan då skapa hypoteser och jämföra dem med verkligheten innan de drar en slutsats. Här kan skolan spela en viktig roll genom att stötta ungdomar i deras utveckling. Utvecklingen av det logiska och abstrakta tänkandet gör att ungdomar kan reflektera över sina och andras tankar. Denna process kan leda till en ny form av egocentrism, då ungdomar tror att andra tänker precis som de själva (Daniel et al, 2006).

Mesonivå

På mesonivå sker interaktionen mellan närmiljöer, mikrosystem, och denna interaktion kan vara lika viktig för barnet som det som utspelas i respektive närmiljö. Relationerna mellan de olika mikrosystemen utgör mesonivån. För ett barn som går i skolan kan detta innebära kontakten mellan skolan, hemmet och fritidsmiljön. Bronfenbrenner menar att kontakter mellan mikrosystem på mesonivå fyller en nyckelfunktion i barns uppväxt och att dess kvalitet och antal representerar utvecklingsmöjligheter eller risker för individen. Då mikrosystem är väl sammanvävda på mesonivå kan detta ge utvecklingsmöjligheter som överstiger möjligheterna som systemen erbjuder var för sig. Det kan exempelvis handla om kontakten, eller samarbetet, mellan skolan och föräldrarna. När det sker täta och varierande kontakter kan dessa vara utvecklingsfrämjande för barn. Det kan även handla om att barnet har med sig vänner hem och att föräldrarna skapar en relation med dem eller att föräldrarna engagerar sig i barnets fritidsintresse och därigenom etablerar kontakt med de övriga barnens föräldrar. Om kommunikation fungerar väl på denna nivå, kan det bidra till att nätverket lättare kan agera om det uppkommer en kris (Klefbeck & Ogden, 2003).

När barnet växer upp och börjar ta sig ut från familjen till dagis eller skola beskrivs detta med begreppet ekologisk övergång. Det handlar om en övergång från ett mikrosystem till ett annat, något som på nytt bidrar till att interaktion på mesonivå uppstår. Vid dessa övergångar har barnet inte någon garanti för att han/hon ska bli accepterad eller för att han/hon kommer att klara av kompetenskraven i den nya omgivningen. Barnet blir då tillfälligt sårbart. Den ekologiska övergången kan påverka barnet olika beroende på hur olika varje mikrosystem ser ut, men även beroende på om övergången definieras som positiv eller negativ (ibid.).

Exonivå

På exonivå finns förhållanden och faktorer som ligger utanför individens, exempelvis barnets, direkta vardagsmiljö, men som ger konsekvenser för barnets livssituation och utveckling (ibid.). Det kan handla om skolans organisation, fritidsföreningar, föräldrarnas arbetsplatser, kommunala resurser, lokalpolitik och

transportmedel (Andersson, 2002; Klefbeck & Ogden, 2003). Bronfenbrenner tar upp olika exempel på händelser som kan kopplas till exonivån, såsom upplösningen av kärnfamiljen, skillnaden mellan affärsområden och bostadsområden, tendenser till sammanbrott i sociala nätverk och fler ensamförsörjare. Dessa faktorer påverkar barn och förmedlas via miljöerna där barnen är aktiva deltagare. Exonivån påverkar barn olika beroende på om det finns ett barnperspektiv eller inte. Ett exempel på när det finns ett barnperspektiv på exonivå, är om en pappas arbetsplats är positiv till att han tar ut föräldrapenning för att vara hemma med sitt barn (Klefbeck & Ogden, 2003).

Makronivå

På makronivå, nationell nivå, finns samhällsförhållanden, normer och värderingar (Andersson, 2002). Denna nivå handlar om ideologiska och institutionella mönster som kan jämföras mellan kulturer och subkulturer, exempelvis kollektivism med individualism, eller olika uppfostringsmönster. Makronivån består även av politiska, ekonomiska och ideologiska system, som kan handla om politiska beslut som lett fram till utformningen av skolan. Man kan säga att makronivån ger vissa ramar och förutsättningar för faktorer på underliggande nivåer att verka inom. Makronivån är den fjärde och sista cirkeln i Bronfenbrenners koncentrisk miljösystem och analyseras inte enbart i strukturell mening, utan även som bärare av information och ideologi. Det som händer på makronivå påverkar och påverkas av det som ligger på nivåerna innanför. Förändringar på makronivå kan ske genom politiska systemskiften och lagändringar (Andersson 1986; Klefbeck & Ogden 2003).

Resultat och analys

Vad lägger ungdomarna själva i begreppet mobbning?

Vi ställde frågor till intervjupersonerna kring deras definition av begreppet mobbning. De fick berätta om vad mobbning innebär för dem och vad de tycker faller utanför begreppet. Vi frågade även var deras tankar och värderingar kom ifrån. Ungdomarna hade sinsemellan likartade tankar kring vad mobbning innebär och de menade att mobbning kan bestå av ord, fysiska handlingar och utfrysning, samt att det pågår under en längre tid. Exempel på handlingar som utgör mobbning kan vara att slå någon, knuffa på någon, reta någon och säga förnedrande och elaka saker till någon, enligt intervjupersonerna. Två av intervjupersonerna uttryckte vad mobbning är på följande sätt:

Mobbning för mig är nog när det är utfrysning, dagliga kommentarer om att, oj har du sett hennes hår idag eller oj kolla hennes läppstift. Det är mobbning för mig, elaka kommentarer framförallt. Ord sårar mer än hugg säger jag. Eh o nu har jag väl inte vatt med om nåt så här allvarligt mobbningsfall, men jag tycker det är när någon upprepande gånger säger elaka saker eller taskiga kommentarer till någon. Det är mobbning för mig. (Tjej, 13 år)

När man sårar nån kanske och håller på med den fler gånger och är taskig och sånt. Oftast sårar man inombords så att säga och genom att slå någon. (Kille, 13 år)

Många av intervjupersonerna tog upp utfrysning som den allvarligaste formen av mobbning, medan övriga lyfte fram misshandel och kränkning. En del av intervjupersonerna tyckte att mobbning kan utföras av en person, medan andra menade att det är ett gruppfenomen. Samtliga ansåg att det som faller utanför mobbning är då parterna medverkar på lika villkor och då man märker att den andra inte tar illa vid sig. En intervjuperson sade följande:

Ja asså, om det e vanligt bråk då kan det ju va lite på skämt, om båda två e med på det eller om det är fler personer mot flera personer o allihop tycker de e kul. Fast om nån inte tycker det e kul, då tycker jag det är mobbning. (Tjej, 13 år)

Ungdomarna hade olika funderingar kring varifrån deras tankar och värderingar om mobbning kommer ifrån. De intervju personer som blivit utsatta för mobbning under en längre tid, menade att det är deras erfarenheter som har påverkat deras tankar och värderingar kring mobbning. Övriga lyfte upp att skola, kompisar, familj och media har påverkat dem. En intervju person uttryckte det så här:

Asså, mobbning finns nästan överallt liksom. O även ifall jag inte upplevt nån så himla allvarlig mobbning här, eller jag vet inte om jag har upplever nån mobbning. Det e nog lite från skolan o sen lite från nyheter o lite så, eller ja, o filmer. (Tjej, 13 år)

Analys

Vi kan se att intervju personernas definition av begreppet mobbning har påverkats av deras närmiljöer på *mikronivå*. De närmiljöer som framkom var skola, kompisar och familj. Skolan är en betydelsefull närmiljö, då de tillbringar mycket tid där. På *makronivå* kan vi se att media har påverkat vissa av ungdomarnas definition av mobbning, men detta är inte något som majoriteten av ungdomarna tar upp. Intervju personerna sade även att skolan har påverkat deras tankar kring mobbning och då skolans organisation befinner sig på *exonivå*, har ungdomarna inte direkt inflytande över denna.

Intervju personernas definition av mobbning överensstämmer med Olweus (1991), Björks (1999) och Pikas (1989) definition av mobbning. De anser att mobbning är upprepade negativa handlingar mot en person. Pikas problematiserar dock detta och menar att det kan vara svårt att dra gränsen för hur många handlingar som krävs för att det ska vara mobbning. Flera av de exempel på handlingar som utgör mobbning, som intervju personerna tar upp, stämmer överens med Olweus och Höistads (2005) forskningsresultat.

Hur mobbningen kan se ut tas upp av Olweus och han beskriver två typer av mobbning; direkt och indirekt mobbning. Ungdomarna menar likt Olweus, att mobbning kan se ut på dessa två sätt. Olweus anser att det endast är mobbning när personerna som tvistar är ojämlika och när det råder obalans mellan dem. Detta var något som även ungdomarna lyfte fram, när de uttryckte att det ej är mobbning då parterna medverkar på lika villkor, samt då ingen tar illa vid sig. Höistad delar även han in mobbning i olika typer och tar upp tre olika sorters mobbning. Dessa är den tysta och subtila mobbningen, den verbala mobbningen och den fysiska mobbningen. Vi kan se att intervjupersonernas beskrivning av olika typer av mobbning speglas i Höistads tre typer.

Vilka egna erfarenheter har ungdomarna av mobbning?

Vi ställde frågor kring ungdomarnas egna erfarenheter av mobbning. De fick berätta om förekomsten av mobbning på sin skola och i sin klass. Majoriteten av intervjupersonerna sade att det finns mobbning på deras skola. De menade att mobbningen består av utfrysning, ryktesspridning, elaka kommentarer och knuffar. Majoriteten av intervjupersonerna sade dock att det inte förekommer mobbning i deras klasser. De diskuterade dock kring var gränsen för mobbning går och tog som exempel upp upprepade skämt i klasserna. De menade att det kan vara svårt att veta om skämten är mobbning eller ej. Majoriteten av intervjupersonerna har enligt sin egen upplevelse blivit mobbade och av dessa var det flera som beskrev en känsla av att inte våga vara sig själv i skolmiljön. Ett fåtal berättade att de hade varit delaktiga i mobbning och en av dessa beskrev detta på följande vis:

När jag har sett någon annan blitt mobbad har jag stått i bakgrunden. Men sen så en gång så blev de asså, då sa jag inget till nån, då stod jag bara där bak o kände medlidande med den som blev mobbad, men jag vågade inte gripa in. (Tjej, 13 år)

Intervjupersonerna berättade om vad de brukar göra när de ser mobbning och här går deras åsikter isär. De flesta sade att de säger till den/dem som mobbar eller att de säger till en lärare. Andra sade att de inte vågar ingripa på grund av rädslan att

själva bli mobbade. Vi kunde se att tillhörigheten till gruppen var mycket viktig för vissa och att de var rädda för att riskera denna. En intervjuperson uttryckte det på detta vis:

Man vill ju inte riktigt gripa in, för då är man rädd att, griper man in där o ställer sig på den mobbades sida, så finns det risk att man själv blir mobbad av dom. O då kan de bli ett rent helvete, för dom kan va jätteelaka ibland o sånt, så man blir lite sådär både och. Man vill gå in och hjälpa till, men man vill inte riskera sitt eget skinn. (Tjej, 13 år)

Majoriteten av intervjupersonerna tog under detta tema upp vikten av att ha kompisar i skolan. De ansåg att föräldrarna mer fungerade som ett stöd för dem, då de tillbringar den största delen av sin tid i skolan.

En intervjuperson berättade om de tankar hon hade innan hon började högstadiet. Förändringen hade oroat henne eftersom hon inte visste hur det skulle bli med de nya klasskompisarna. Intervjupersonen beskrev att hon funderade mycket över detta och att hon var rädd för att bli utsatt för mobbning.

Analys

Kompisarnas betydelse ökar under adolescensen (Daniel, Wassell & Gilligan, 2006). I våra intervjupersoners svar ser vi tydligt att kompisar som mikrosystem är betydelsefullt. Detta framkom när de beskrev hur de väljer att inte lägga sig i mobbningen, på grund av rädslan för att hamna utanför kompisgänget. Bronfenbrenner menar att det kan förekomma rollkonflikter och motsättningar mellan de olika roller som individen har. Detta kan man se hos intervjupersonerna när de vill gripa in i mobbning, men ändå väljer att avstå. De har olika förväntningar på sina olika roller. De vet att mobbning är fel och att de borde ingripa, men den roll de har i klassen förväntas inte ingripa eller skvallra de andra.

I Bronfenbrenners teori kan vi se att det är viktigt att mikrosystemet är i jämvikt och att bristande balans i relationer utgör en riskfaktor för individen. Han menar att detta undersöks genom att man tar reda på individens egna upplevelse av balansen i relationen. Majoriteten av intervjupersonerna beskrev att de någon gång

blivit mobbade och vi kan då se att relationen till klasskompisarna inte varit i jämvikt. Detta kan utgöra en riskfaktor för intervjupersonernas framtid. Vissa intervjupersoner lyfte fram svårigheter med att vara sig själva när mobbarna var i närheten, och även detta tyder även det på obalans i mikrosystemet.

Ungdomarna uppgav att de spenderade en stor del av sin tid i skolan och att kompisarna därmed blev mycket betydelsefulla för dem. Familjen fungerade mer som ett stöd i hemmet, enligt intervjupersonerna. Forskning kring adolescensen visar att kompisarnas betydelse ökar under denna period och att vikten av stöd hemifrån ökar när kraven blir större från utbildning, vänner och relationer (Daniel et al, 2006).

När ungdomar börjar högstadiet utvidgas deras nätverk och detta är något som är vanligt under adolescensen. Bronfenbrenner tar i sin teori upp *ekologiska övergångar*, vilket handlar om när ett barn övergår från ett mikrosystem till ett annat. En intervjuperson beskrev övergången från mellanstadiet till högstadiet och detta är en ekologisk övergång. Bronfenbrenner menar att barnet tillfälligt blir mer sårbart när detta sker, eftersom att han/hon inte har någon garanti för att klara av kompetenskraven eller för att bli accepterad i den nya omgivningen. Intervjupersonen uttryckte sin oro över att börja sjuan och hon kände sig då sårbar och tvekade på om hon skulle bli accepterad vid denna ekologiska övergång.

Intervjupersonerna diskuterade kring var gränsen går för när något kan ses som mobbning och de hade svårt att uppskatta hur många och vilka som faktiskt är mobbade i skolan. Detta är något som Pikas (1989) tar upp som en svårighet i sin forskning. Han menar att förekomsten av mobbning är svår att mäta på grund av att det inte finns någon fastställd definition av mobbning.

Höistad (2005) tar upp rädslan som kan finnas hos barn och ungdomar för att ingripa när mobbning sker, vilket är något som även våra intervjupersoner lyfte fram. Han menar att det alltid finns människor som uppmuntrar mobbaren aktivt eller passivt, samt att mobbning alltid handlar om gruppträck. Vi kan se att flera av våra intervjupersoner har stått i bakgrunden när mobbning skett och varit

passiva. På detta sätt har de inte motverkat mobbningen, utan snarare medverkat till den.

Hur kommer det sig att mobbning existerar enligt ungdomarna?

På frågorna hur kommer det sig att människor mobbar och vem det är som mobbar fick vi sinsemellan likartade svar av våra intervjupersoner. Vi har därför valt att redovisa svaren på dessa två frågor som en enhet. Majoriteten angav dåliga hemförhållanden och osäkerhet hos dem som mobbar som två orsaker. En intervjuperson svarade på detta sätt:

Jag tror de e så att dom som mobbar de har ofta lite problem hemma, tror jag. Alla som jag vet som har mobbat har haft problem me föräldrar, liksom föräldrarna e aldrig hemma, blir passade av sina storasyskon eller har jättemycke småsyskon, som dom får hjälpa till me. Jag tror de e liksom på nåt sätt att, jag tror det har lite me hemmiljön o göra. Att man kan inte få ut sina aggressioner hemma, genom o prata me sina föräldrar, eller liksom så, o då tar man ut de på andra som man känner, o då blir de dom som e svaga i klassen oftast då. (Tjej, 13 år)

Några av intervjupersonerna tog även upp avundsjuka hos mobbaren och en rädsla för att själv bli utsatt för mobbning. Andra orsaker till att människor mobbar är att de själva mår dåligt, att de är sura eller irriterade på den som mobbar eller för att andras uppmärksamhet eller att bli omtyckta, enligt intervjupersonerna. Att skvallra för lärarna kan vara en orsak till att mobbning sker och att situationen för den som redan är mobbad förvärras, ansåg några av våra intervjupersoner. En av dem beskrev detta på följande sätt:

Det blir lite så här, tabu på nåt sätt. Man känner så här lite att man bryter mot nåt hederskodex liksom. Man anmäler inte varandra för lärarna. O de kan va som mobbad också att man e rädd för att då, i fall läraren e en sån svag lärare som inte gör så mycke, o så får den som mobbar då reda på att man har gått o pratat me en lärare, då kan de bli

ännu värre, för då kommer dom kalla en skvallerbytta, skvallerbytta, ååå, å så. Man kan nog va lite rädd för att det blir ännu värre. (Tjej, 13 år)

Ungdomarna ansåg att de som mobbar andra har en strävan efter att vara populära, coola, kaxiga och tuffa. En intervjuperson hade en tanke om att de som mobbar njuter av att se människor kränkas och bli ledsna. Några av intervjupersonerna uppfattade de som mobbar som högljudda och dominanta ledartyper. En av intervjupersonerna beskrev de som mobbar på detta vis:

Personerna är kaxiga, attityd bara och kaxiga. Dom kan vara populära och så, liksom de här människorna som jag känner som mobbar människor, är liksom lite populära. De får uppmärksamhet och popularitet för att de är kaxiga och ingen vågar kaxa mot dom för att då slår de människor. Och det är därför man visar respekt för dom, så man inte hamnar i bråk med dom. (Tjej, 13 år)

Intervjupersonerna lyfte fram olika inre och yttre egenskaper hos den som blir mobbad. Majoriteten beskrev de som blir mobbade som osäkra och annorlunda personer. De tog även upp att människor kan bli mobbade på grund av att de är fula, töntiga, tjocka, konstiga, ensamma, dumma, tysta, blyga eller att de pratar annorlunda. De menade att de som blir mobbade är psykiskt och fysiskt svagare än de som mobbar. Flera av intervjupersonerna tog upp att de som blir mobbade ofta är osäkra på sig själva och att de inte vågar säga ifrån, men en av intervjupersonerna lyfte även fram att det kan vara starka personligheter, som utsätts för mobbning.

Några av intervjupersonerna delade upp klassen i tre grupper: populära/coola, mindre populära och töntarna/nördarna. De beskrev de populära som personer man respekterar och lyssnar på. De menade att de populära ofta ser bra ut, är dominanta och gillar att bestämma. Majoriteten av intervjupersonerna ansåg att det är de populära som mobbar andra och att det är töntarna/nördarna som blir mobbade.

Alla intervjupersoner var överens om att det inte finns något att vinna på att mobba någon. När vi frågade om de tror att de som mobbar andra kan se något positivt med det, kunde de se olika fördelar. De tog upp makt, respekt och popularitet som exempel på fördelar med att mobba. Intervjupersonerna ansåg att den som mobbar eftersträvar en känsla av att vara stark, viktig, betydelsefull och cool. De tog även upp exempel som att den som mobbar vill bestämma över andra, få allas uppmärksamhet, tänka på något annat ett tag, få en kick, kompensera de problem som de har hemma, såra andra och att han/hon blir tillfredsställd av att se andra må dåligt.

Samtliga intervjupersoner var överens om att den som mobbar andra förlorar på det. Majoriteten av intervjupersonerna ansåg att man som mobbare riskerar att förlora vänner, andras gillande och respekt. Några intervjupersoner tog upp att den som mobbar kan få dåligt rykte, inte få några riktiga vänner, samt att han/hon kan komma att bli mobbad själv. Ett fåtal ansåg att den som mobbar kan få det jobbigt senare i livet när samvetet kommer ikapp.

Analys

Vi kan se att majoriteten av ungdomarna lyfte fram dåliga hemförhållanden som en bakomliggande orsak till varför människor mobbar. Adolescensforskning visar att kvaliteten på ungdomars relationer till sina föräldrar påverkar de relationer de har med sina jämnåriga (Daniel et al, 2006). Bronfenbrenner tar i sin teori upp att obalans i hemmiljön på *mikronivå* kan bidra till att barn ej kan förutse miljömässiga konsekvenser av sina handlingar. Utifrån Bronfenbrenners teori är skolklassen ett mikrosystem. Några av ungdomarna upplevde att deras skolklasser är uppdelade i tre olika grupper och att dessa grupper har olika kännetecken. De berättade att det är de populära/coola som har makt i klassen, att det är dem som klasskamraterna lyssnar på och att det är dem som är dominanta. Intervjupersonerna sade att töntarna/nördarna ofta är osäkra och annorlunda och att det oftast är de som blir mobbade. Bronfenbrenner tar upp att det i ett balanserat system är symmetri i kommunikation, dominans och kontroll, vilket innebär att mikrosystemet skolklassen är i obalans, då denna symmetri inte finns.

Majoriteten av intervjupersonerna ansåg att de som mobbar andra är osäkra på sig själva och att detta är en orsak till deras handlingar. Olweus (1991) menar däremot att detta inte är fallet, då han anser att de som mobbar inte är osäkra på sig själva. Majoriteten av intervjupersonerna tog upp dåliga hemförhållanden som en orsak till mobbning och en av dem menade att mobbning kan handla om att den som mobbar inte får ut sina aggressioner hemma och därför tar ut det på andra, oftast de svagare i klassen. Denna tanke fann vi stöd för hos Höistad (2005), som i sin forskning har funnit att mobbning kan handla om projektioner; den som mobbar bär på aggressioner som han/hon tar ut på den som blir mobbad. Höistad har hos barn och unga upptäckt en rädsla för att själv bli mobbad om man ej är delaktig i mobbingen. Några av intervjupersonerna ansåg att detta är en orsak till att människor mobbar.

Pikas skriver om en 'objektiv fiendebild' som innebär att en person blir föremål för en grups förakt eller hat, på grund av att han/hon har en viss skuld till gruppens attacker. Ett exempel kan vara en person som skvallrar. Att skvallra är något som några av intervjupersonerna ansåg vara en orsak till mobbning och till att situationen för den mobbade förvärras.

Olweus tar upp två olika typer av mobboffer, passiva och provocerande. Han menar att passiva mobboffer är vanligast och beskriver dem som osäkra, känsliga, försiktiga, tystlåtna och ängsliga. Han tar även upp att passiva mobboffer är fysiskt svagare än andra elever i klassen. Våra intervjupersoner beskrev dem som blir mobbade med ord som osäkra, tysta och blyga. En intervjuperson tog upp att de som blir mobbade oftast är fysiskt svagare än de som mobbar. Intervjupersonernas beskrivningar av dem som blir mobbade stämmer väl överens med Olweus bild av passiva mobboffer. Höistad skriver om mobbarens behov av makt, och att det är rädslan för att förlora makten som är hans/hennes drivkraft. Han menar att mobbaren har ett starkt behov av att dominera andra och att han/hon gör detta genom att utnyttja sin maktposition. Även Olweus menar att mobbare har behov av att dominera andra. När vi frågade ungdomarna om de trodde att den som mobbar andra kan se något positivt med det, tog några upp makt och viljan att bestämma över andra.

Hur upplever ungdomarna att deras omgivning ser på mobbning?

Frågan om hur ungdomarnas omgivning reagerar när mobbning sker delade intervjupersonerna i två grupper. Hälften av intervjupersonerna uppgav att kompisar, lärare och föräldrar reagerar och handlar för att motverka mobbningen. De ansåg att kompisarna spelar en mycket viktig roll om man blir mobbad, genom att de finns där som stöd och att de kan prata med dem om mobbningen. De menade även att kompisarna säger ifrån till läraren och till den/de som mobbar. De tog upp att skolan är emot mobbning och att lärarna motverkar mobbning genom att prata med dem som mobbar. Dessa intervjupersoner uppgav att föräldrarna är de man pratar med i sista hand, men att de fyller en stödjande funktion och att föräldrarna tar kontakt med skolan om man blir mobbad. En intervjuperson tog upp den nya lagen kring mobbning som något positivt, som denne trodde kunde leda till minskad mobbning på skolor. En intervjuperson i denna grupp sade:

Jag har varit en av dom som tyckt att jag var jätteful. Men människor kommenterar en hela tiden att ja du är jätteunderbar och fin och sånt, du måste inse det, och till sist så tycker man att jag är jättefin och då får man bra självförtroende och liksom ja. Och kompisarna, vissa kompisar tar emot skit, men det är bra att ha kompisar, för man pratar med dom och med föräldrarna kan man inte prata som med kompisarna, eller bästa kompisarna. Föräldrarna hjälper en att ta kontakt med skolan och sånt och så, så det är ganska bra. (Tjej, 13 år)

Den andra hälften av intervjupersonerna ansåg att deras omgivning inte reagerar när mobbning sker och även om någon skulle reagera skulle de inte kunna göra något åt det. De menade att kompisar inte vågar ingripa på grund av rädslan för att själva bli utsatta för mobbning. Några uppgav att lärarna har en stressig vardag och att de väljer att blunda för mobbningen. En intervjuperson tog upp att det finns vissa lärare som ser mobbning, men att det inte finns mycket som lärarna kan göra när det pågått under en längre tid. Intervjupersonerna i denna grupp menade att de inte pratar med sina föräldrar om mobbning och om det skulle hända, gör föräldrarna ändå ingenting. Några av dessa intervjupersoner lyfte fram

att föräldrarna inte har någon möjlighet att motverka mobbningen och att föräldrarnas agerande snarare kan förvärra situationen för den som blir mobbad. En intervjuperson i denna grupp som har blivit mobbad uttryckte sig så här:

Lärarna gjorde ingenting. Mina föräldrar ville göra saker liksom för mig då, att säg till deras föräldrar att deras barn håller på men, asså, jag ville inte att dom skulle säga till, för att då om jag kommer till skolan så kallar dom mig skvallerare, o så blir jag ännu mer mobbad. Så för mig var det inte så mycket som, alltså det var inga som gjorde nånting. (Tjej, 13 år)

Majoriteten av intervjupersonerna ansåg att den som blir mobbad inte själv kan motverka mobbningen. Några förklarade detta med att den som blir mobbad inte vågar säga ifrån, på grund av rädslan att ses som en skvallerbytta och därför riskera att bli utsatt för mer mobbning. När vi frågade ungdomarna om vem som har ansvaret när mobbning sker, ansåg majoriteten att det var skolan. Med skolan avsåg de lärarna och rektorn. En intervjuperson tog upp att även de som mobbar har ett ansvar att motverka mobbningen.

Majoriteten av intervjupersonerna sade att deras kompisar har samma inställning som de själva till mobbning och att deras egen inställning är att mobbning är fel. En intervjuperson tog upp att hennes vänner har olika inställning till mobbning. Hon menade att vissa av dem tycker att mobbning är fel, men de vågar inte gripa in när det sker för att de tänker på sin egen image och sitt rykte. Andra vänner till henne tycker att mobbning är fel och vågar gripa in när det sker. Resterande mobbar andra och tycker att det är roligt. Hon påpekade att flest är de som tycker att det är fel, men inte vågar gripa in och hon tyckte att det är den gruppen som är den värsta.

På frågan vad ungdomarnas skola gjorde för att motverka mobbning tog majoriteten upp ett antimobbningsprogram som finns på skolan. Det innebär, enligt dessa intervjupersoner, att två elever i varje klass har som uppgift att vara uppmärksamma på mobbning och rapportera till den lärare som är ansvarig för projektet. De som blir mobbade ska kontakta representanterna i varje klass och

berätta detta. Några av intervjupersonerna trodde inte att de som blir mobbade säger till klassrepresentanterna för antimobbingsprogrammet. De ansåg att det kan vara svårt att säga till någon, som man inte är kompis med, att man blir mobbad och att det ibland till och med kan vara de som mobbar som är klassrepresentanter. Trivselregler var något som några av intervjupersonerna tog upp, på frågan vad skolan gör för att motverka mobbning. De tyckte att de är formulerade på ett gammalmodigt sätt, att de är konstiga och de känner inte respekt för dem på grund av detta.

Analys

På *mesonivå* kan vi, för hälften av intervjupersonerna, se att mikrosystemen kompisar och lärare interagerar då mobbning sker. De menade att kompisarna tar kontakt med läraren. Dessa ungdomar tog även upp interaktion på mesonivå mellan mikrosystemen lärare och de som mobbar. Ungdomarna upplevde kontakten som viktig för att motverka mobbning. De menade att man som mobbad inte kan motverka mobbningen ensam. De andra intervjupersonerna upplevde att deras omgivning inte gör något för att motverka mobbning när det sker. Det finns då ingen interaktion mellan mikrosystemen på mesonivå. I flera intervjupersoners svar kan vi se hur viktigt det är att det finns interaktion mellan mikrosystemen på mesonivå, för att motverka mobbning. Bronfenbrenner menar att kontakter mellan mikrosystem på mesonivå fyller en nyckelfunktion i barns uppväxt och att dess kvalitet och antal representerar utvecklingsmöjligheter eller risker för individen. Några intervjupersoner lyfte fram att interaktionen mellan mikrosystemen föräldrar och lärare, på mesonivå, kan förvärra för den som blir mobbad. Samtliga intervjupersoner såg främst lärarna på *mikronivå* som ansvariga när mobbning sker.

Utvecklingen av det logiska och abstrakta tänkandet under adolescensen gör att ungdomar kan reflektera över sina och andras tankar. Detta kan leda till en ny form av egocentrism, då ungdomar tror att andra tänker precis som dem (Daniel et al, 2006). På frågan vad ungdomarnas vänner har för inställning till mobbning svarade alla att vännerna har samma inställning som de själva, och det innebär att de ser mobbning som något negativt. Skolans antimobbingsprogram och trivselregler är det som finns för att motverka mobbningen enligt eleverna. Detta

är något som fungerar genom interaktion mellan mikrosystemen lärare och elevrepresentanter, på mesonivå.

Höistad (2005) har uppmärksammat att barn och unga har en rädsla för att själva bli mobbade, om de ingriper när mobbning sker. Flera av intervjupersonerna säger att deras kompisar inte vågar ingripa när mobbning sker, på grund av denna rädsla. Björk (1999) tar upp vikten av att elever känner tillit till sina lärare och att lärare agerar i mobbningssituationer. Pikas (1989) menar att lärarna ska lägga sig i när mobbning sker och han tar upp samtal som en bra metod för att motverka mobbning. Hälften av intervjupersonerna ansåg att lärarna är de som är ansvariga när mobbning sker och att de bör agera. De sa att lärarna bör prata med dem som mobbar för att motverka det.

Vad anser ungdomarna att man kan göra åt mobbning?

Intervjupersonerna fick svara på frågan om vad de anser att man kan göra åt mobbning. Majoriteten av dem ansåg att läraren ska prata med den som mobbar. Några av ungdomarna hade idéer kring antimobbningsgrupper för att motverka mobbning. Dessa grupper skulle hjälpa eleverna att våga säga ifrån till den som mobbar, samt göra så att eleverna vågar säga till lärarna. Vissa av ungdomarna menade att det kan vara positivt om lärarna har god kontakt med eleverna, att de håller ögonen öppna, samt att lärarna är ute i korridorerna på rasterna. Ett fåtal av intervjupersonerna tyckte att det skulle vara bra om eleverna får information om hur de som blir mobbade upplever det och att skoluniform skulle kunna vara till hjälp för att motverka mobbning. En intervjuperson sade så här:

Asså om man till exempel har skoluniformer, då minskar det ju kanske mobbningen. Hur man klär sig för det är ju ofta man blir mobbad för det och det kan ju minska genom att man har skoluniformer och så och det kanske e bra i såna fall. Sen e du ju bra om dom, så fort man känner sig kränkt på nåt sätt eller så ska man kunna gå till läraren och säga till och då ska dom ta in och prata med den om det direkt. (Tjej, 13 år)

På frågan om hur intervjupersonerna skulle vilja att deras omgivning reagerade om de blev mobbade svarade majoriteten att de skulle vilja bli stöttade. Några av ungdomarna tog även upp att de vill få hjälp av sina föräldrar med att sätta stopp för mobbningen och med att behålla sitt självförtroende. Ett fåtal av intervjupersonerna skulle vilja att kompisarna agerade och sade till läraren, men de menade samtidigt att det kan bli svårt eftersom kompisarna lätt blir kallade för skvallerbyttor. Gemensamt för våra intervjupersoner är att de alla vill att omgivningen ska lägga sig i och säga ifrån om de blir mobbade. Vilka de räknade in i sin omgivning varierade dock mellan ungdomarna. En intervjuperson uttryckte sig så här:

Jag vill ju såklart att dom skulle säga till. De e ju lärarna, i skolan, då först o främst, så här i skolan. Så kanske, om kompisarna märker, det kanske dom säger till lärarna. Så e de väl lärarna som, man har väl respekt för lärarna, så de e väl dom som ska sätta punkt för det. Asså säga till dom som mobbar mig o göra så att dom inte mobbar mig mer, för de e väl inget bra om dom mobbar en. Man mår ju bara sämre o, kanske blir tystlåten o ensam o väldigt, rädd, försiktig. (Kille, 13 år)

Vi frågade ungdomarna hur en mobbningsfri skola skulle fungera. Majoriteten ansåg att det är svårt att åstadkomma en helt mobbningsfri skola och ifrågasatte om det överhuvudtaget är möjligt, men de var överens om att det skulle vara bra. Ungdomarna tog upp olika exempel på vad som skulle fungera bättre på en mobbningsfri skola, jämfört med en skola där det finns mobbning. Ungdomarna menade bland annat att eleverna skulle respektera varandra mer och att man skulle kunna koncentrera sig bättre på skolarbetet, eftersom man inte skulle behöva bry sig om att vara populär. Två ungdomar hade delade meningar kring hur klimatet på en mobbningsfri skola skulle vara. En av dem menade att alla på en sådan skola skulle vara mer tysta, eftersom att man inte skulle kunna bråka. Den andra ansåg att bråk visst skulle förekomma, men att skillnaden skulle vara att man skulle respektera varandra. En intervjuperson menade att det inte skulle vara spännande att gå till en mobbningsfri skola, eftersom mobbning gör att det händer mer. En annan intervjuperson tänkte sig att en mobbningsfri skola skulle bidra till att ingen känner sig ensam. Ungdomarna tog upp olika exempel på vad som skulle

behövas för att åstadkomma en mobbningsfri skola. Dessa var bra lärare, samarbetsövningar, teaterövningar, läsning om mobbning, samt en god uppfostran hemifrån.

Analys

Vi kan se att ungdomarna, då de diskuterade kring hur man kan motverka mobbning, lade vikt vid relationer i och mellan olika mikrosystem, vilket innebär att ungdomarnas diskussion kring motverkan av mobbning ligger på både *mikro*- och *mesonivå*. Några av intervjupersonerna uttryckte att de vill att föräldrarna ska hjälpa dem om de blir mobbade. Hur detta ska gå till gick de inte in på, men om ungdomen får hjälp genom att föräldrarna exempelvis kontaktar skolan eller den som mobbar, innebär det att mikrosystemen börjar interagera på mesonivå.

En av intervjupersonerna lyfte fram vikten av en god uppfostran hemma som en viktig faktor för att kunna motverka mobbning. Adolescensforskning visar att kvaliteten på ungdomars relationer med sina föräldrar påverkar deras relationer till jämnåriga (Daniel et al, 2006). Bronfennbrenner tar i sin teori upp att mikrosystemen ska vara i jämvikt och att en balanserad hemmiljö gör att barn lär sig orsakssamband. Då det är jämvikt i hemmiljön lär sig barnen vad föräldrarna värdesätter, respektive tycker illa om, och detta bidrar till barnets utveckling av prediktionskontroll. Barnet skapar en förmåga att kunna förutse de miljömässiga konsekvenserna av sina handlingar.

I likhet med Olweus (1991) forskning, efterfrågade ungdomarna ett större engagemang bland de vuxna, i detta fall bland lärarna. Ungdomarna lyfte även fram vikten av att läraren pratar med eleverna. Björk (1999) pekar även hon på vikten av att ha en samtalskontakt. Vi kan se att ungdomarna sökte efter ett engagemang hos lärarna och detta är något som även Pikas (1989) efterfrågar. Han menar att lärare ska vara inskridare när mobbning sker. Pikas lyfter fram samtalet som en bra metod för att motverka mobbning.

Avslutning

Slutdiskussion

Vi har sett att ungdomarna definierar mobbning relativt lika och vi har kunnat se att deras egna erfarenheter har påverkat hur de ser på begreppet. I tidigare forskning kring ämnet har vi kunnat se att det inte finns någon fastställd definition av mobbning och detta anser vi bidrar till begreppsförvirring. Forskare använder begreppet mobbning på olika sätt och det gör det svårt att jämföra resultat.

När ungdomarna pratade om sina egna erfarenheter av mobbning lyfte de upp svårigheterna med att ingripa när mobbning sker. Vi kunde se att det fanns en rädsla hos ungdomarna för att själva bli mobbade om de ingrep och även för att ses som en skvallrare av sina klasskamrater. Det verkade vara en oskriven regel att man inte skvallrar på varandra och det var otänkbart för ungdomarna att bryta mot denna regel. Vi tror att det är angeläget att få ungdomar att förstå hur viktigt det är att de inte är tysta, utan att de vågar berätta när mobbning sker. Vi tror att detta är grundläggande i arbetet för att motverka mobbning.

De ungdomar som blivit mobbade såg högstadiet som en ny chans att börja om och skaffa nya vänner. Flera av intervjupersonerna tog upp att mobbningen minskat på högstadiet i förhållande till tidigare årskurser. Detta fick oss att fundera över om vår uppsats hade sett annorlunda ut om vi intervjuat elever i årskurs nio istället, eftersom vi tror att elevernas roller och gruppindelningar inte har hunnit befästa än i årskurs sju.

Ungdomarna hade sinsemellan likartade tankar kring varför mobbning existerar. De tog upp att den som mobbar har dåliga hemförhållanden, en strävan efter att vara populär samt att han/hon är osäker på sig själv. Vi kunde se att ungdomarna delade in klassen i olika grupper och att maktförhållandet mellan dessa var ojämnt. De populära/coola var de som hade mest makt, medan töntarna/nördarna

var de som hade minst. Vi hade gärna fördjupat oss mer i ungdomarnas klassindelning och de maktskillnader som de lyfte upp.

Vi uppmärksammade att de ungdomar som varit utsatta för mobbning upplevde att omgivningen inte funnits där som stöd för dem, medan de som ej varit utsatta menade att omgivningen skulle finnas där som stöd och hjälpa dem ur mobbningen. Vi kunde se att om man ej varit utsatt för mobbning förlitar man sig på att få hjälp av sina kompisar. Problemet är att man som mobbad ofta är ensam och inte har någon som står upp för en. Vi märkte att kompisarna var mycket viktiga för ungdomarna och särskilt under tiden som de spenderar i skolan. Föräldrarna hade inte lika stor betydelse för dem i skolan, men däremot var de ett viktigt stöd. Ungdomarna såg lärarna som de ytterst ansvariga för mobbningen och lyfte fram vikten av en god relation mellan lärare och elev. Ungdomarna ville känna förtroende och tillit till sina lärare. Detta är något som vi tror att man måste inse vikten av i skolan och att lärare inser hur betydelsefulla de kan vara för elevernas välmående.

Ungdomarna uttryckte att mobbning är svårt att motverka och särskilt när det pågått under en längre tid. De lyfte ändå fram kreativa idéer om vad man kan göra för att motverka mobbning. Samtal och teater var något som ungdomarna ansåg vara bra metoder. De ansåg att rollspel kan hjälpa eleverna att sätta sig in i hur andra känner och tänker. Ungdomarna menade att det kan vara nyttigt att få förståelse för hur det är att vara mobbad, men även hur det är att vara den som mobbar. Vi tror att denna förståelse skulle kunna bidra till att mobbningen i skolan minskar.

Vår uppsats har genomsyrats av ett utvecklingsekologiskt och utvecklingspsykologiskt perspektiv och under arbetets gång har vi inte kommit i kontakt med någon tidigare forskning kring mobbning ur dessa perspektiv. Vår uppsats kan därför ha belyst mobbning på ett nytt sätt. Det var mycket intressant att se hur viktig interaktionen mellan olika mikrosystem är och även hur adolescensutvecklingen påverkar ungdomar. En reflektion vi gjorde var att ungdomarna till största del utgick från sig själva, detta oberoende av vad frågorna berörde. De hade svårt att sätta sig in i andras tankar och upplevelser. Här kunde

vi dock se en skillnad mellan tjejerna och killarna, då vi upplevde att tjejerna hade lättare för att reflektera och analysera kring ämnet genom att sätta sig in i hur andra känner och tänker. När ungdomarna reflekterade kring fenomenet mobbning gjorde de det främst på mikro- och mesonivå. De lyfte inte fram faktorer på exo- eller makronivå, som skulle kunna påverka deras upplevelse av mobbning. Detta tyckte vi var intressant, då vi föreställer oss att dessa två nivåer har en stor påverkan i ungdomarnas liv. Det är möjligt att ungdomarna vi intervjuade ännu inte börjat reflektera på dessa nivåer, på grund av att de inte kommit till det stadiet ännu i sin psykologiska utveckling.

Vår uppsats har givit oss en djupare insikt i ungdomars upplevelse av mobbning. Det har varit mycket intressant och givande att prata med ungdomarna direkt och inte undersöka deras upplevelser genom andra. Vi tror att vår studie kan vara användbar för verksamma inom skola, då den lyfter fram ungdomars upplevelser av skola, kompisar, personal och föräldrar i förhållande till mobbning.

Referenslista

- Andersson, Bengt-Erik (1986) *Utvecklingsekolog*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, Gunvor (1998) "Utvecklingsekologi och sociala problem". I Anna Meeuwisse & Hans Swärd, (red.): (2002) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Barnombudsmannen (2004) "Upp till 18- fakta om barn och ungdom" (elektronisk), *Barnombudsmannens officiella hemsida*
<<http://www.bo.se/Files/publikationer,%20pdf/Upp%20till%2018%202004.pdf>> (2006-11-13).
- Barnens rätt i samhället (2004) "Faktablad om mobbning" (elektronisk), *Bris officiella hemsida* <<http://www.bris.se/upload/advice/bullying/faktablad.pdf>> (2006-11-20).
- Utrikesdepartementet (2006) *Mänskliga rättigheter. Konventionen om barnets rättigheter*, Stockholm: Regeringskansliet.
- Björk, Gunilla O. (1999) *Mobbning – en fråga om makt?* Lund: Studentlitteratur.
- Bronfenbrenner, Urie (1979) *The Ecology of Human Development*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Daniel, Brigid, Wassell, Sally & Gilligan, Robbie (2006) *Child Development for Child Care and Protection Workers*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken. För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Folkhälsoinstitutet (2003) "Svenska skolbarns hälsovanor 2001/02. Grundrapport" (elektronisk), *Folkhälsoinstitutets officiella hemsida*
<<http://www.fhi.se/upload/PDF/2004/rapporter/skolbarnshalsovanor0312.pdf>> (2006-11-13).
- Friends (2006) "Dikter" (elektronisk), *Friends officiella hemsida*
<<http://www.friends.se/index.php?id=1910>> (2006-12-15).
- Heinemann, Peter-Paul (1972) *Mobbning. Gruppvåld bland barn och vuxna*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Höistad, Gunnar (2005) *Mobbning och människovärde*. Solna: Ekelunds/Gleerups Utbildning AB.
- Klefbeck Johan & Ogden Terje (2003) *Barn och nätverk*. Stockholm: Liber AB.
- Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2002) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.

- Olsson, Christer (1998) *Mobbning och våld i verkligheten*. Partille: Christer Olsson och Warner Förlag.
- Olweus, Dan (1991) *Mobbning i skolan*. Stockholm: Liber AB.
- Pikas, Anatol (1989) *Så bekämpar vi mobbning i skolan*. Uppsala: Tryckkontakt AB.
- Repstad, Pål (1999) *Närhet och distans*. Lund: Studenlitteratur.
- Rosengren, Karl-Erik & Arvidson, Peter (2002) *Sociologisk metodik*. Malmö: Liber.
- Rädda Barnen (2006) ”Mobbning” (elektronisk), *Rädda Barnens officiella hemsida* <<http://www.rb.se/sv/FaktaOmBarn/Mobbning/>> (2006-11-16).
- Rädda Barnen (2003) ”Barn mobbning och utanförskap – information från Rädda Barnen om barn i Sverige” (elektronisk), *Rädda Barnens officiella hemsida* <<http://www.rb.se/NR/rdonlyres/9A81B6BE-7241-4468-A703-99C1E8B4212B/0/Barnochmobbning.pdf>> (2006-11-13).
- Skolverket (2006) ”Allmänna råd och kommentarer – För arbetet med att främja likabehandling” (elektronisk), *Skolverkets officiella hemsida* <<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1646>> (2006-11-13).
- Skolverket (2004) ”Attityder till skolan 2003” (elektronisk), *Skolverkets officiella hemsida* <<http://www.skolverket.se/sb/d/193/url/0068007400740070003a002f002f0077007700770034002e0073006b006f006c007600650072006b00650074002e00730065003a0038003000380030002f00770074007000750062002f00770073002f0073006b006f006c0062006f006b002f0077007000750062006500780074002f0074007200790063006b00730061006b002f005200650063006f00720064003f006b003d0031003200380037/target/Record%3Fk%3D1287>> (2006-11-20).
- Skolverket (2006) ”Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94” (elektronisk), *Skolverkets officiella hemsida* <<http://www.skolverket.se/sb/d/193/url/0068007400740070003a002f002f0077007700770034002e0073006b006f006c007600650072006b00650074002e00730065003a0038003000380030002f00770074007000750062002f00770073002f0073006b006f006c0062006f006b002f0077007000750062006500780074002f0074007200790063006b00730061006b002f005200650063006f00720064003f006b003d0031003000360039/target/Record%3Fk%3D106>> (2006-12-17).
- Skolverket (2006) ”Nyhetsbrev. Vad innebär den nya lagen om förbud mot all kränkande behandling” (elektronisk), *Skolverkets officiella hemsida* <<http://www.skolverket.se/sb/d/1320/a/5664>> (2006-11-15).

Sveriges författningssamling (1985:1100) ”Skollag” (elektronisk), *Riksdagens officiella hemsida*

<[http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw/?\\${BASE}=SFST&\\${THWIDS}=0.3611677432561072&\\${HTML}=SFST_DOK&\\${TRIPSHOW}=format=THW&\\${THWURLSAVE}=3611677432561072](http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw/?${BASE}=SFST&${THWIDS}=0.3611677432561072&${HTML}=SFST_DOK&${TRIPSHOW}=format=THW&${THWURLSAVE}=3611677432561072)> (2007-01-02).

Thurén, Torsten (1991) *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber AB.

Bilaga 1

Presentationsbrev

Hej!

Vi är två elever som läser termin 6 på Socialhögskolan här i Lund. Vi ska skriva vår C-uppsats kring ungdomars upplevelse av mobbning. Då mobbning är ett ständigt aktuellt och viktigt ämne så skulle vi vara mycket tacksamma om du vill medverka i vår undersökning och dela med dig av dina erfarenheter. Vi kommer att göra individuella intervjuer i skolan som kommer att ta cirka en timme och du garanteras självklart fullständig anonymitet. Om du/ni har några frågor är det bara att höra av er till oss!

Tack på förhand!

Vänliga hälsningar Emelie Trulsson och Lina Klingstedt

Emelie Trulsson

Tlfnr: 070-4897106

E-post: emelie.trulsson@gmail.com

Lina Klingstedt

Tlfnr: 070-2054870

E-post: lina_klingstedt@hotmail.com

Handledare: Gunilla Linden

E-post: gunilla.linden@soch.lu.se

Vårdnadshavares samtycke

Bilaga 2

Intervjuguide

- Vad lägger ungdomarna själva i begreppet mobbning?
  1. Vad är mobbning för dig? Kan du beskriva det med egna ord?
  2. Vad tycker du det är för skillnad mellan vanligt bråk och mobbning? Var går gränsen?
  3. Vad tycker du det är för skillnad mellan skämt och mobbning? Var går gränsen?
  4. Vilken tycker du är den allvarligaste formen av mobbning?
  5. Varifrån tror du att dina tankar och värderingar kring mobbning kommer ifrån?

- Vilka egna erfarenheter har ungdomarna av mobbning?
  6. Finns det mobbning på din skola? (Om ja: Hur ser den ut?)
  7. Finns det mobbning i din klass? (Om ja: Hur ser den ut?)
  8. Har det hänt att någon försökt mobba dig? (Om ja: Hur kändes det? Vad gjorde du?)
  9. Har du varit med om att mobba någon? (Om ja: Vill du berätta vad det var som hände?
Hur kändes det?)
  10. Vad brukar du göra när du ser mobbning?

- Hur kommer det sig att mobbning existerar enligt ungdomarna?
  11. Hur kommer det sig att människor mobbar?
  12. Vem är det som mobbar?
  13. Vem är det som bli mobbad?
  14. Finns det något att vinna på att mobba någon?
  15. Finns det något att förlora på att mobba någon?

- Hur upplever ungdomarna att deras omgivning ser på mobbning?
  16. Hur reagerar din omgivning när mobbning sker?
  17. Vem har ansvaret när mobbning sker?
  18. Vad har dina vänner för inställning till mobbning?

19. Hur arbetar din skola för att motverka mobbning?

- Vad anser ungdomarna att man kan göra åt mobbning?

20. Vad anser du att man kan göra åt mobbning?

21. Hur skulle du vilja att din omgivning reagerade om du blev mobbad?

22. Hur skulle en mobbningsfri skola fungera?

23. Är det något du vill tillägga?